

Valtiovarainministeriölle

Viite: Lausuntopyyntö vapaaehtoistyön koordinaatiota ja toimintaedellytysten kehittämistä selvittävän työryhmän raportista VM005:00/2015

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto vapaaehtoistyön koordinaatiota ja toimintaedellytysten kehittämistä selvittävän työryhmän raportista

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi valtiovarainministeriön asettaman työryhmän raporttia lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Raportin keskeiset ehdotukset

Valtiovarainministeriön asettaman työryhmän tehtävänä oli selvittää vapaaehtoistyön lainsäädännön kehittämistarpeita ja ohjeistuksen täsmentämistä sekä ministeriöiden koordinoitavastuita vapaaehtoistointaa koskevan lainvalmistelun ja vapaaehtoistoiminnan yleisten edellytysten luomisen osalta.

Työryhmä on raportissaan esittänyt toimenpiteitä, joilla vapaaehtoistyön esteiksi koettuja ongelmia voitaisiin oikaista. Työryhmä havaitsi, että monet näistä ongelmista johtuivat tiedon puutteesta. Tilanteen selkiyttämiseksi työryhmä ehdottaa, että vapaaehtoistointaa koskevia ohjeita varten luotaisiin selkokielinen verkkosivu ja tiedottamista lisättäisiin muutoinkin.

Työryhmän ehdotuksen mukaan koulujen ja järjestöjen yhteistyötä pitäisi lisätä sekä aktiivisen kansalaisuuden opettamista ja tietoisuutta yhteiskunnallisen toiminnan monimuotoisuudesta tulisi kehittää uuden opetussuunnitelman pohjalta.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Perustelut lapsiasiavaltuutetun kannanotoille

Lapsen oikeuksien yleissopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan lapsi ole saavuttanut täysi-ikäisyyttä aikaisemmin (1 artikla). Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 4 artiklan mukaan sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi.

Lapsen oikeuksien yleissopimusta tulee tulkita kokonaisuutena. Yleissopimuksen täytäntöönpanoa ja toteutumista valvovan YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen etu toteutuu, kun kaikki yleissopimuksessa taatut lapsen oikeudet toteutuvat.¹

Lapsen oikeuksien komitea on määritellyt seuraavat artiklat perustavanlaatuisiksi yleisperiaatteiksi koko lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanossa:

- **lapsen edun ensisijaisuus** kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimiä toimissa, jotka koskevat lapsia (3(1) artikla)
- lapsen **oikeus syrjimättömyyteen** ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa ominaisuuteen tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua (2 artikla)
- lapsen **oikeus osallistua**, vaikuttaa ja tulla kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla, erityisesti lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskeissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä (12 artikla)
- lapsen **oikeus elämään sekä henkiinjäämiseen ja kehittymiseen** mahdollisimman täysimääräisesti (6 artikla)

Muita raportin kannalta keskeisiä artikloja ovat:

- lapsen oikeus koulutukseen, jonka tulee kehittää lapsen yksilöllisiä taitoja, ihmisoikeuksien, lapsen oman kielen ja kulttuurin kunnioitusta, vastuullista kansalaisuutta, suvaitsevaisuutta, sukupuolten tasa-arvoa ja ympäristön suojelua (29 artikla)
- lapsen oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä vapaaseen osallistumiseen taide- ja kulttuurielämään (31 artikla)

Arvio raportin ehdotuksista

Vapaaehtoistyöllä, talkootyöllä ja naapuriavulla voi olla vaikutusta lapsen vapaa-aikaan ja virkistystoimintaan tai välillisesti muilla tavoin lapsen elämään. Vapaaehtoistyö voi olla läsnä lapsen elämässä esimerkiksi harrastustoiminnan kautta. Vapaaehtoistyö voi vaikuttaa lapsen elämään välillisestikin perheen tukemisen kautta, esimerkiksi naapuriavun tai muun talkootyön välityksellä.

Vapaaehtoistyöllä on useimmiten positiivisia vaikutuksia lapsen kasvu- ja elinympäristöön, joko harrastuksissa tai perhe-elämässä. Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että vapaaehtoistyöhön liittyviä väärinymmärryksiä pyritään oikaisemaan ja ongelmia ratkaisemaan. Vapaaehtoistyön järjestämisen on oltava mahdollisimman helppoa ja vaivatonta muun muassa lupien hakemisen ja niistä saatavien päätösten saamisen osalta. Yleisesti ottaen vapaaehtoistyön tekemisen ja tapahtumien järjestämisen helpottuessa voi lapsille tarkoitettujen tapahtumien ja harrastusten järjestäminen lisääntyä. Näin ollen parannusehdotukset kaikilla raportin osa-alueilla ovat tärkeitä.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 31 artiklassa taataan lapsen oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin. Sopimusvaltioiden tulee myös kunnioittaa ja edistää lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin. Lapsen oikeuksien komitea on myös korostanut virkistystoiminnan merkitystä: *"[L]eikki ja virkistystoiminta ovat välttämättömiä lasten terveydelle ja hyvinvoinnille, ja ne edistävät luovuuden, mielikuvituksen, itseluottamuksen, minäpystyvyyden sekä fyysisten, sosiaalisten, kognitiivisten ja emotionaalisten vahvuuksien ja taitojen kehittymistä. Ne tukevat kaikkia oppimisen osa-alueita ja ovat tapa*

*osallistua jokapäiväiseen elämään”.*² Ohjeiden kehittäminen voisi edistää komitean tarkoittamalla tavalla lapsen oikeutta osallistua esimerkiksi vapaa-ajantoimintoihin.

Työryhmän ehdotus selkeäkielisen verkkosivun luomisesta, jonne koottaisiin kaikki vapaaehtoistoimintaa koskevat ohjeet sekä järjestöille että vapaaehtoisille, on helppo tapa oikaista väärinymmärryksiä ja perehdyttää uusia toimijoita vapaaehtoistoimintaan liittyen. Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että lapset ja nuoret voivat osallistua vapaaehtoistoimintaan ja näin ollen verkkosivujen suunnittelussa tulisi ottaa myös heidät huomioon. Kaikkien keskeisten ohjeiden löytyminen samasta paikasta, selkokielisesti esitettynä, voi helpottaa ja edesauttaa niin aikuisten kuin lasten ja nuorten lähtemistä mukaan vapaaehtoistoimintaan. Samalla on huolehdittava, että sivusto on käytettävissä virallisten kansallisten kielten ohella yleisimmillä vieraskielisten väestöryhmien äidinkiellillä. Tämä on erityisen tärkeää osana kotouttamisen tukemista.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tarpeellisena, että rikostaustan selvittämistä koskeva lainsäädäntö koskee nykyisin myös vapaaehtoistoimintaa. Vapaaehtoistehävän järjestäjällä on oikeus pyytää rikosrekisteriote, jos vapaaehtoinen on tehtävissään alaikäisten kanssa tekemisissä. On kuitenkin ongelmallista, että vapaaehtoistoiminnan järjestäjä voi pyytää otetta vain silloin kun, tehtävä annetaan vapaaehtoiselle tai kun henkilö valitaan koulutukseen tai valmennukseen. Järjestäjä ei siis saa tarvittavia tietoja sen jälkeen, kun vapaaehtoisen rikostausta on tarkistettu tehtävään valittaessa.

Lapsiasiavaltuutettu pitää positiivisena työryhmän ehdotusta, että osana opetussuunnitelmien kehitystyötä kehitettäisiin aktiivisen kansalaisuuden opettamista ja tietoisuutta yhteiskunnallisen toiminnan monimuotoisuudesta. Raportista käy ilmi, että vapaaehtoistoiminta opettaa yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja kansalais-taitoja sekä sen avulla voi oppia monenlaisia muita taitoja ja tietoja käytännön tekemisen kautta. Koulujen ja järjestötoiminnan yhteistyön lisääminen voi olla lapselle hyvä mahdollisuus päästä opettelemaan näitä taitoja.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 29 artiklassa säädetään, että koulutuksessa tulee pyrkiä muun muassa kehittämään lapsen yksilöllisiä taitoja ja vastuullista kansalaisuutta sekä ihmisoikeuksien kunnioittamista. Työryhmän ehdotukset sekä opetussuunnitelman kehittämisestä että koulujen ja järjestöjen yhteistyön parantamisesta edistäisivät lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista. Yhteistyötä suunnitellessa tulee silti muistaa, että lapsella tulee olla oikeus itse vaikuttaa millaiseen järjestö- ja harrastustoimintaan hän osallistuu.

Jyväskylässä 24.11.2015

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Saara Holopainen
Korkeakouluharjoittelija

Tapio Moilanen
Korkeakouluharjoittelija

1

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f14_&Lang=en
² CRC/C/GC/17